The Virtues of the Children of God: Aquinas and the Life of Grace

[Cnoty dzieci Bożych: Akwinata i życie łaską]

Andrew Pinsent

Research Director
Ian Ramsey Centre, Faculty of Theology and Religion
University of Oxford

12/04/2018

Wstęp

Tajemniczość Tomaszowej etyki cnót

- Tomasz napisał wyjątkowo dużo o cnotach i zagadnieniach z nimi związanych: **1004 artykuły** (około 1/3) *Summy teologii* oraz fragmenty w wielu innych komentarzach filozoficznych i biblijnych.

- Natomiast naukowcom wychowanym w tradycji artystotelesowskiej nie udało zrozumieć Tomaszowej etyki cnót jako całości. MacIntyre opisuje Akwinatę jako „niespodziewanie marginalną postać w historii, o której piszę” (*After Virtue*, rozdz. 13, s.178)

Nie-arystotelsowskie życie łaską

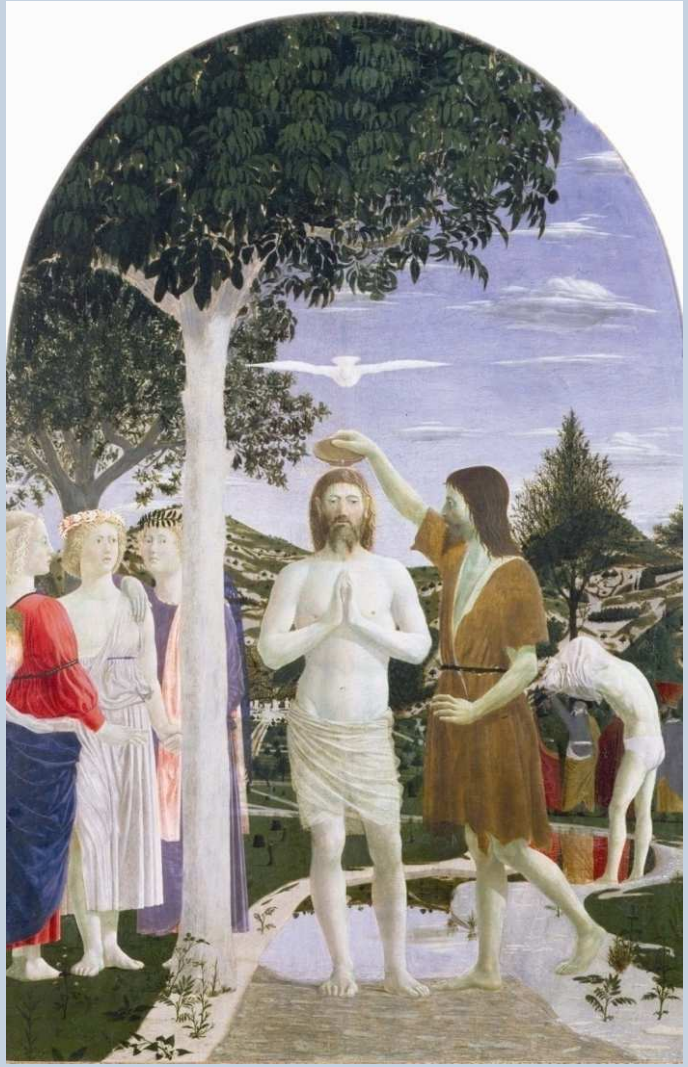

Arystoteles	Akwinata
Naturalne narodziny	Chrzest
Cnoty z *Etyki nikomachejskiej*	Teologalne i wlane cnoty moralne oraz dary Ducha Świętego
Jedzenie i picie	Eucharystia
Społeczeństwo	Kościół
Wzrost ku dorosłości	Wzrost w świętości
Ludzkie szczęście	Oglądanie Boga

Różne cnoty: Arystoteles a Akwinata

Arystotelesowskie cnoty nabyte	**Tomaszowe cnoty wlane** (cnoty doskonałe: *ST* 1a2ae q.65 a.2 c.)
Wymagają dojrzałości i ćwiczeń intelektualnych. Nie mogą współistnieć z dyspozycjami przeciwnymi (wadami). Zjednoczone poprzez roztropność (argumenty za tym są często poddawane w wątpliwość). Nie mogą być natychmiast utracone lub uzyskane przez jakieś jedno działanie. Tomasz uważa, że same cnoty nabyte są nieprzydatne do prawdziwego rozwoju w życiu wiecznym.	Każdy może otrzymać te cnoty (w tym dzieci, osoby upośledzone umysłowo). Mogą współistnieć z przeciwnymi, wcześniej nabytymi złymi dyspozycjami. Zjednoczone przez miłość (*caritas*, cnota przyjaźni z Bogiem). Wlewane, ale także natychmiast utracalne „jako cnoty” poprzez jeden poważny grzech. Wlewane razem z wszystkimi dyspozycjami koniecznymi do życia wiecznego.

(B) OF THE PARTS OF COURAGE

(1) The parts of courage

Whether the parts of courage are suitably assigned? ("confidence", "magnificence", "patience", "perseverance" [quasi-integral to principal act, martyrdom])?

(2) The treatment of each part of courage

(a) "Magnanimity"

(i) "Magnanimity" itself

(1) Whether magnanimity is about honors?
(2) Whether magnanimity is only about great honors?
(3) Whether it is a virtue?
(4) Whether it is a special virtue?
(5) Whether it is a part of courage?
(6) Of its relation to confidence;
(7) Of its relation to assurance;
(8) Of its relation to goods of fortune.

(i) Vices opposed to "magnanimity"

(a1) Vices opposed to magnanimity by excess

(1) Presumption

(1) Whether presumption is a sin?
(2) Whether it is opposed to magnanimity by excess?

(2) Ambition

(1) Whether it is a sin?
(2) Whether it is opposed to magnanimity by excess?

(3) Vainglory

(1) Whether desire of glory is a sin?
(2) Whether it is opposed to magnanimity?
(3) Whether it is a mortal sin?
(4) Whether it is a capital vice?
(5) Of its daughters (disobedience, boastfulness, hypocrisy, contention, obstinacy, discord, and love of novelties)

(a2) The vice opposed to magnanimity by deficiency (pusillanimity)

(1) Whether pusillanimity is a sin?
(2) To what virtue is it opposed?

(b) "Magnificence"

(i) "Magnificence" itself

(1) Whether magnificence is a virtue?
(2) Whether it is a special virtue?
(3) What is its matter?
(4) Whether it is a part of courage?

(i) Vices opposed to "magnificence" (Parvificentia)

(1) Whether meanness is a vice?
(2) Of the vice opposed to it (consumptio)

(c) Patience

(1) Whether patience is a virtue?
(2) Whether it is the greatest of the virtues?
(3) Whether it can be had without grace?
(4) Whether it is a part of courage?
(5) Whether it is the same as longanimity?

(d) Perseverance

(i) Perseverance itself

(1) Whether perseverance is a virtue?
(2) Whether it is a part of courage?
(3) Of its relation to constancy;
(4) Whether it needs the help of grace?

(ii) Vices opposed to perseverance

(1) Of effeminacy (softness)
(2) Of pertinacity (holding on imprudently)

(C) OF THE CORRESPONDING GIFT TO COURAGE

(1) Whether COURAGE is a Gift?

(2) Which among the Beatitudes and Fruits correspond to it? THEY THAT HUNGER AND THIRST

PATIENCE, LONGSUFFERING

W *ST* Tomasz napisał 1004 artykuły o cnotach i związanych z nimi zagadnieniach. Szeroka nie-arystotelesowska struktura *ST* 2a2ae, qq.1-170 obejmuje trzy cnoty teologalne, cztery cnoty kardynalne, wiele cnót drugorzędnych i niektóre inne zagadnienia…

„Trzeba więc naprzód omówić sprawności dobre, a więc ***cnoty****, i związane z nimi* ***dary*** *Ducha Świętego,* ***błogosławieństwa*** *oraz* ***owoce****”.*

ST 1a2ae, q.55, pr.

Cnota-dar-błogosławieństwo-owoc (CDBO): struktura Tomaszowej etyki cnót

„… Trzeba więc naprzód omówić sprawności dobre, a więc cnoty, i związane z nimi dary Ducha Świętego, błogosławieństwa oraz owoce…”

Aquinas, *Summa theologiae* (*ST*), 1a2ae, q.55, pr.

Homonimiczny dar męstwa

MĘSTWO (wlana cnota moralna) →

Homonimiczny nabyty odpowiednik

Błogosławieństwo: Łaknący i pragnący sprawiedliwości

Owoce: Cierpliwość; Wytrzymałość

Cnota-dar-błogosławieństwo-owoc (CDBO): struktura Tomaszowej etyki cnót

„… Trzeba więc naprzód omówić sprawności dobre, a więc cnoty, i związane z nimi dary Ducha Świętego, błogosławieństwa oraz owoce…”

Aquinas, *Summa theologiae* (*ST*), 1a2ae, q.55, pr.

Dar rozumu (*intellectus*)

WIARA (wlana cnota teologalna) → Błogosławieństwo: Czystego serca

Dar wiedzy (*scientia*)

Owoc: „Wiara”

Potrzebujemy *nadrzędnej metafory* do zrozumienia Tomaszowej etyki cnót jako całości

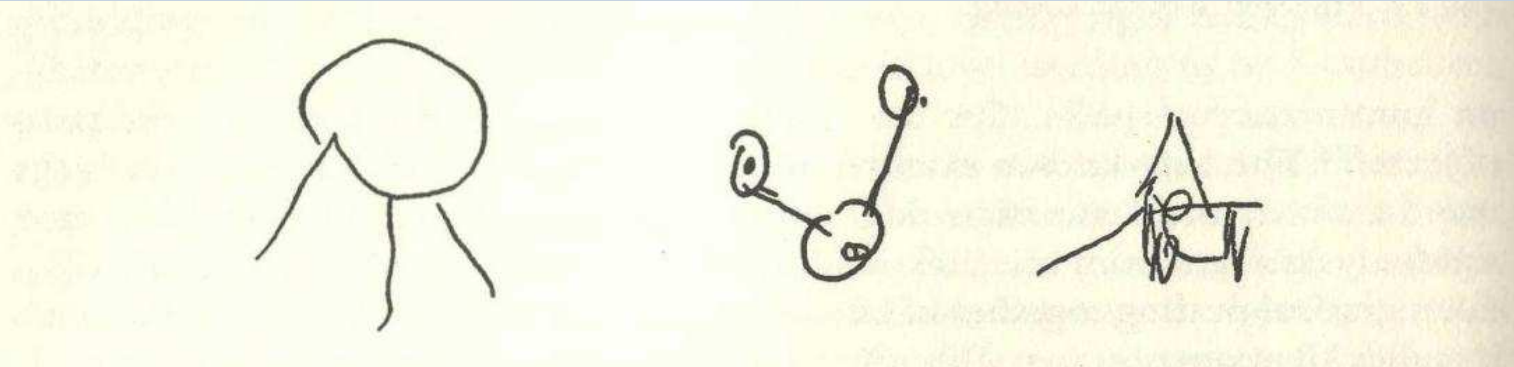

Fig. 2.6 Drawings of a man by a subject with a right parietal lesion, and of a bicycle and a house by a subject with a right parieto-occipital lesion (from Hécaen & Ajuriaguerra, 1952).

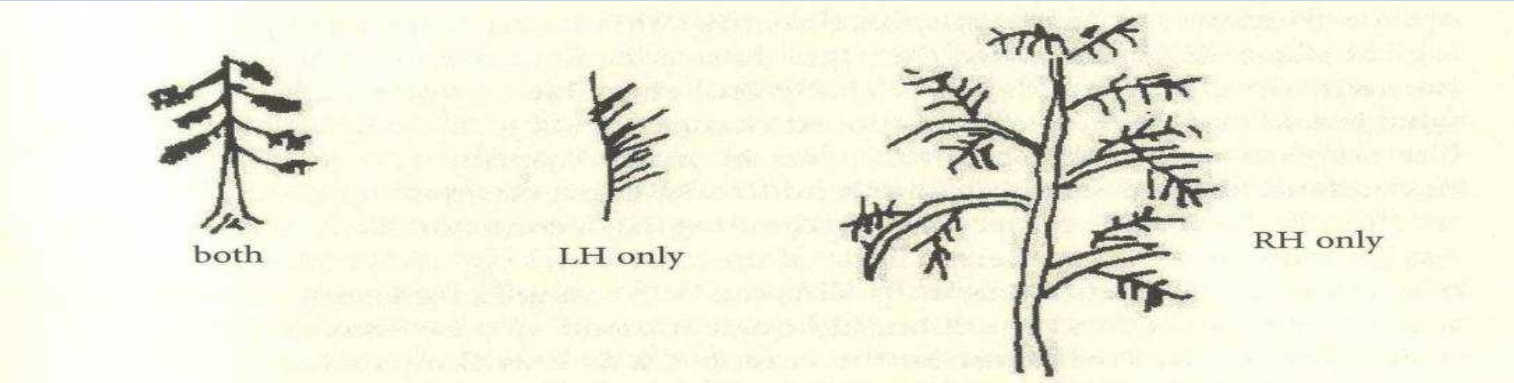

Fig. 2.7 Tree drawn by the same subject: under normal conditions; with the right hemiphere inactivated; and with the left hemisphere inactivated (from Nikolaenko, 2001).

Rola postrzegania „prawo-pólkulowego" na podstawie przypadków częściowej nieaktywności mózgu, z: McGilchrist, *The Master and His Emissary*, Yale 2009

Bez nadrzędnej metafory…

- Nie rozumiemy Tomaszowej etyki cnót, która opisuje wzrost i rozwój dzieci Bożych.
- Zatem nie rozumiemy właściwie, co znaczy życie łaską, do którego przynależą te cnoty.
- Zatem nie rozumiemy właściwie, co znaczy być chrześcijaninem, który ma żyć życiem łaski.
- Zatem nie rozumiemy właściwie, co znaczy chrześcijańska cywilizacja i jak jest ważna.
- Zatem poświęciłem 7 lat, aby spróbować zrozumieć Tomaszową etykę cnót. W tej prezentacji przedstawiam moje wnioski.

Zrozumienie struktury CDBO

Akwinata o darach

„Nie ulega zaś wątpliwości, że cnoty ludzkie doskonalą człowieka w miarę jak jest zdolny, by rozum nim kierował w jego działaniu wewnętrznym i zewnętrznym. Potrzeba więc człowiekowi wyższych doskonałości, by go przysposobiły do Bożego poruszenia. Otóż tego rodzaju doskonałości zwą się darami, nie tylko dlatego, że Bóg je wlewa do naszej duszy, ale dlatego, że przysposabiają człowieka, by chętnie był uległy natchnieniu Bożemu.”

ST 1a2ae, q.68, a.1

Poprzez dary człowiek jest przysposobiony by być „chętniej” poruszany przez Ducha Świętego.

Poruszenie oparte na cnocie: skoncentrowane na przedmiocie, ale „poruszane” przez własny rozum

Poruszenie oparte na darze: skoncentrowane na przedmiocie, ale „poruszane” przez Boga, ale co to oznacza?

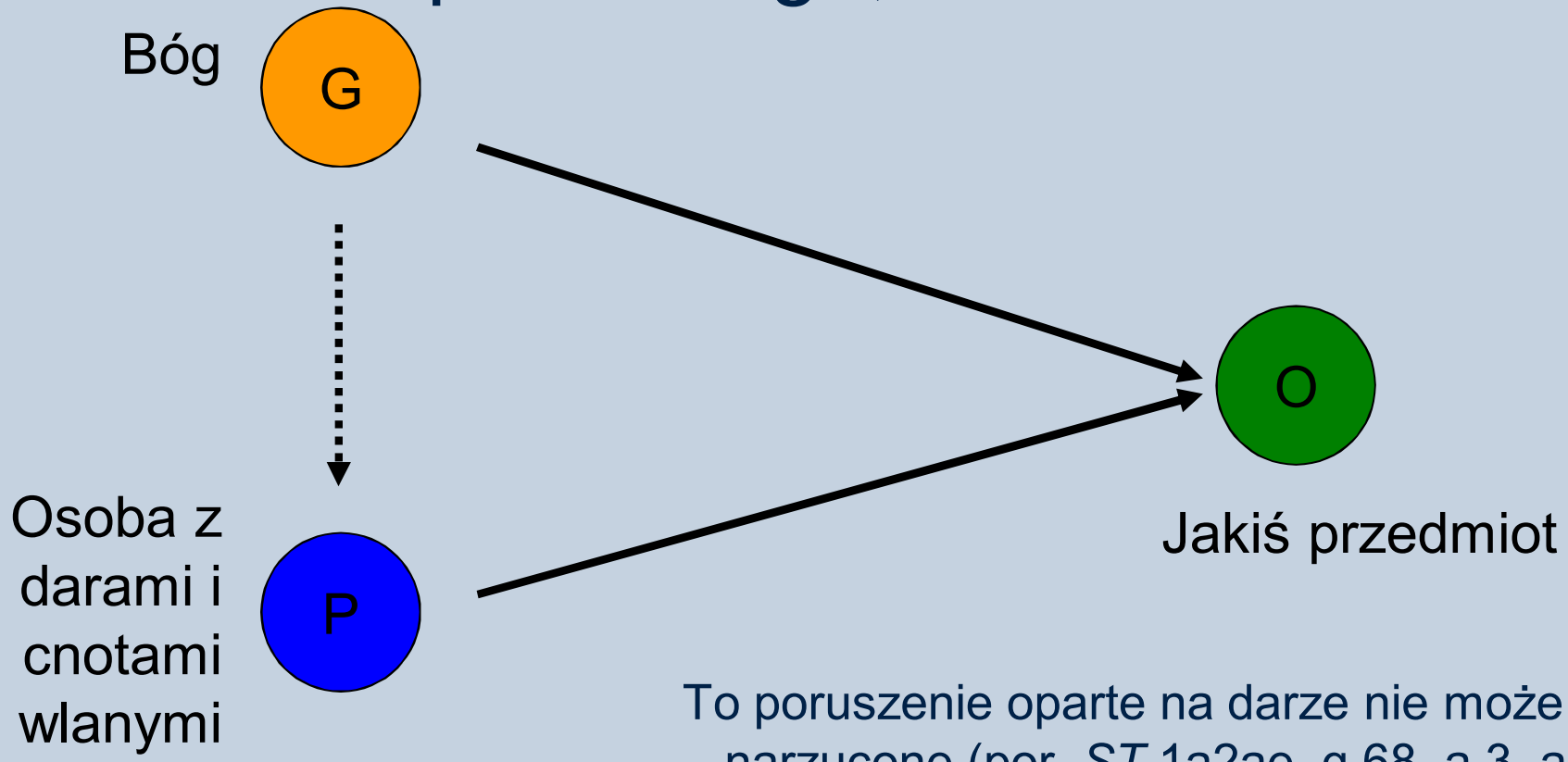

To poruszenie oparte na darze nie może być narzucone (por. *ST* 1a2ae, q.68, a.3, ad 2) lub zredukowane zaledwie do informacji.

Wprowadzenie do wspólnej uwagi

- W ostatnich latach prace nad poznaniem społecznym, a w szczególności nad wspólną uwagą, zaczęły dostarczać w drodze badań empirycznych danych do pracy nad powiązaniem drugoosobowym.
- Wspólna uwaga obejmuje uczestniczenie w czymś z kimś innym, ale wyraża również ideę „spotkania umysłów”. Dzieci z reguły zaczynają wykazywać wspólną uwagę w bardzo wczesnym wieku: przejawem tego jest podążanie za spojrzeniem innej osoby, gesty wskazujące, gry rotacyjne.
- Jako roboczą definicję, Peter Hobson zaproponował, by wspólną uwagę opisać jako „*dzielnie świadomości o dzieleniu zainteresowania*”, co często pociąga za sobą „*dzielenie nastawienia ku danej rzeczy lub wydarzeniu*”.

Hobson, Peter “What puts Jointness into Joint Attention?” In *Joint Attention: Communication and Other Minds: Issues in Philosophy and Psychology*, edited by Naomi Eilan, Christoph Hoerl, Teresa McCormack, and Johannes Roessler, 185-204. Oxford University Press, USA, 2005.

Wspólna uwaga: definicja robocza

„Dzielnie świadomości o dzieleniu zainteresowania”

„dzielenie nastawienia ku danej rzeczy lub wydarzeniu”.

Spektrum autystyczne (‘autyzm’) zahamowanie wspólnej uwagi

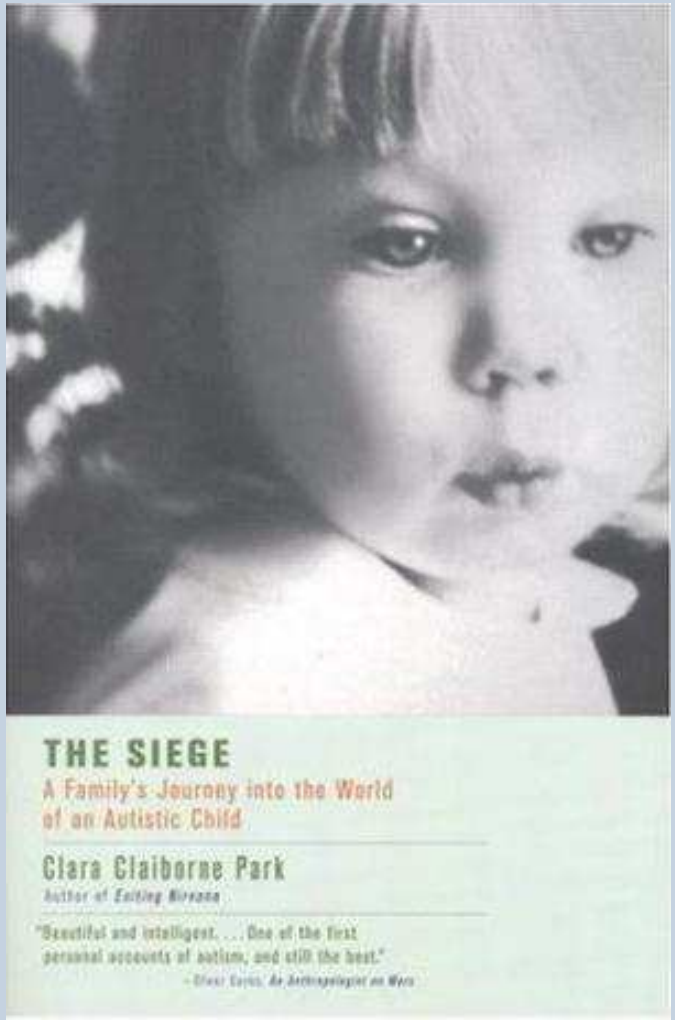

„Nigdy nie widziałem, żeby Elly [w wieku 2 lat] wskazywała na coś gestem…

Wskazanie jest takie proste, takie spontaniczne. Jest takim pierwotnym działaniem, że analizowanie tego wydaje się niedorzeczne. Wszystkie niemowlęta wskazują, czyż nie? Wyciągnięcie ręki i palca jest symbolicznie i dosłownie wyciągnięciem siebie w stronę świata – po to by zauważyć obiekt, by zwrócić na niego czyjąś uwagę, być może chcąc go dla siebie. Ze wskazywania rodzi się pytanie ‘Co to jest?’, co otwiera wieloraki świat”.

“…Nie były ‘poruszone’…”

„Pod dwoma względami zatem, dzieci autystyczne nie były poruszone by przyjąć orientację osoby, którą obserwowały. Nie przyjęły stylu, w jaki eksperymentator wykonywał działania, ani nie identyfikowały się z nim i nie naśladowały jego zorientowanych ku sobie działań, tak by te działania zostały skierowane ku nim samym. Z drugiej strony, były one całkowicie zdolne to zauważenia i naśladowania strategii, poprzez które osiągnął on cel w każdym pokazie. Tak więc dzieci były w stanie nauczyć się czegoś z patrzenia na to, co eksperymentator robił… Jednak to, czego się nauczyły wydawało się dostępne z ich pozycji jako pewnego rodzaju oderwanego obserwatora działań i celów. Nie były ‘poruszone’…”

Hobson, Peter “What puts Jointness into Joint Attention?” In *Joint Attention*, p.200

Moja propozycja: najodpowiedniejszą metaforą jest wspólna uwaga

Najbardziej odpowiednią metaforą dla zrozumienia, co Akwinata uważa za poruszenie oparte na darze jest wspólna uwaga.

W strukturze moralnej Tomasza dary są dyspozycjami, które umożliwiają relację wspólnej uwagi z Bogiem, usuwając nasz wrodzony duchowy autyzm i nadając wyraźny kształt cnotom moralnym przez „udział w Bożej postawie”.

Wspólna uwaga i poruszenie oparte na darze

Cechy charakterystyczne wspólnej uwagi	Cechy charakterystyczne poruszenia opartego na darze (ST 2a2ae, q.45, a.2, 3)
Identyfikacja lub „spotkanie umysłów” z inną osobą	„Zaś tę zażyłą bliskość z tym co Boże daje miłość (*caritas*), która nas jednoczy z Bogiem, co wyraża Apostoł w 1 liście do Koryntian (6,17): ‘kto łączy się z Panem, jest z Nim jednym duchem’.” „Mądrość jako dar jest wyższego rzędu niż mądrość jako cnota umysłowa, ponieważ dosięga Boga z większą bliskością, mianowicie poprzez swoistą jedność duszy z Nim.”

Wspólna uwaga i poruszenie oparte na darze

Cechy charakterystyczne wspólnej uwagi	Cechy charakterystyczne poruszenia opartego na darze (ST 2a2ae, q.9, a.1, ad 1; q.45, a.2)
Dzielenie psycholgicznego zorientowania innej osoby	„Dlatego też Boża wiedza nie posługuje się wnioskowaniem, czy rozumowaniem, jest bowiem absolutna (niezależna) i prosta; do niej też podobną jest wiedza - dar Ducha Świętego, jako że jest poniekąd udziałowym upodobnieniem się do niej” „Poprawność sądu o tym [sprawach Bożych] wynikłą jakby z pokrewieństwa z nimi ma człowiek dzięki mądrości jako dar Ducha Świętego.”

Wspólna uwaga i poruszenie oparte na darze

Cechy charakterystyczne wspólnej uwagi	Cechy charakterystyczne poruszenia opartego na darze (ST 2a2ae, q.28 a.1 ad 1; In Jn 4, 2)
Doświadczanie innej osoby jako bezpośrednio obecnej	„A jednak [Bóg] jest obecny nawet w tym życiu doczesnym dla tych, którzy Go miłują, a to drogą przebywania w nich przez łaskę.”
	„Jeśli ktoś ma dar Ducha Świętego bez posiadania Ducha, to woda nie jest zjednoczona ze swoim źródłem, zatem nie jest żyjąca, ale martwa.”

Twierdzenia Akwinaty już nie są ad hoc

Cnoty „wlane” Tomasza	Zdolność wyjaśnienia przez model powiązania drugoosobowego
Każdy może otrzymać te cnoty (w tym dzieci, osoby upośledzone umysłowo).	TAK
Mogą współistnieć z przeciwnymi, wcześniej nabytymi złymi dyspozycjami.	TAK
Zjednoczone przez miłość (*caritas*, cnota przyjaźni z Bogiem).	TAK
Wlewane, ale także natychmiast utracalne „jako cnoty” poprzez poważny grzech.	TAK
Wlewane razem z wszystkimi dyspozycjami koniecznymi do życia wiecznego.	TAK

Przykład: zagadnienie niezwłoczności

- Myślę, że możemy rozwiązać wiele długotrwałych problemów poprzez tę interpretację. Na przykład Tomasz mówi, że jeden znacząco zły akt (grzech śmiertelny) może „odciąć” cnoty wlane jako cnoty, a jeden akt skruchy może je przywrócić.

- Ale rozpatrzmy to w rozumieniu drugoosobowym, na przykład **zdrady współmałżonka** (niewierność, okrucieństwo itp.). Cnoty nawykowe porządnego życia nagle nie znikają, ale jak sądzę, będą ustawać w skuteczności jako cnoty (nakierowane na rozwój relacji), o ile lub dopóki nie nastąpi jakiś akt pojednania. Zatem cnoty, nawet w ich potocznym rozumieniu, można utracić lub odzyskać przez <u>jeden akt</u> jako cnoty w kontekście powiązania drugoosobowego.

Ale czy istnieje nie-teologiczne „wlanie” cnót?

- Jeśli naturalna wspólna uwaga jest metaforą dla powiązania drugoosobowego z Bogiem i jeśli powiązanie drugoosobowe z Bogiem skutkuje wlanymi cnotami i darami, to czy naturalna wspólna uwaga skutkuje naturalnymi „wlanymi” dyspozycjami?

- Uważam, że współczesna psychologia i neuronauka społeczna sugerują, że odpowiedź brzmi „tak”, otwierając możliwość rozwoju nowego rodzaju etyki cnót. Taki rozwój byłby swoistym przewrotem kopernikańskim cnót.

Powiązanie drugoosobowe i wlanie cnót w życiu codziennym:

Dla większości ludzi pierwsze nabycie umiarkowania ma miejsce w kontekście relacji wspólnej uwagi.

Interakcja drugoosobowa często powoduje, że jedzenie staje się interesujące dla dziecka. Tego codziennego aspektu rozwoju charakteru nie ma w arystotelesowskim opisie cnót (por. „przewrót kopernikański”?)

Gest wskazywania

Ze wskazywania rodzi się pytanie ‘Co to jest?’, co otwiera wieloraki świat.

Powiązanie drugoosobowe i wlanie cnót w życiu codziennym

- Mamy coraz więcej dowodów, że niemowlęta wykazują świadomość moralną: 6- i 10-miesięczne niemowlęta z Yale University's Infant Cognition Center preferowały wybór „miłych” niż „niegrzecznych” lalek (Bloom 2013).
- Jednak w przypadku dzieci, ich wiedza o osobach jest prawie całkowicie drugoosobowa, co podkreśla znaczenie drugiej osoby w formacji etycznej.

Powiązanie drugoosobowe i wlanie cnót w życiu codziennym

Przyklejenie zdjęcia pary oczu do „pudełka szczerości” (Bateson et al., 2006) spowodowało wymierny wzrost uczciwości w dokonywaniu płatności.

Utrata powiązania drugoosobowego i utrata cnoty wlanej w życiu codziennym

Big Stock Photo ID: 41635495

Zasłonięcie/ *od-szczegółowienie* twarzy może także mieć wpływ na zachowanie (np. maski karnawałowe i czasowe zawieszenie pewnych norm społecznych).

Wkład w neuronauk społecznych w „przewrót kopernikański” cnót?

- Istnieje wiele zebranych dowodów na występowanie neuronowych warunków i czynników towarzyszących wykonywaniu operacji umysłowych dla powiązań drugoosobowych od dzieciństwa.
- Te neuronowe czynniki towarzyszące obejmują *poznanie drugiej osoby* (np. rozpoznanie twarzy i głosu ludzkiego); *poznanie i przyjemność harmonizacji z drugą osobą* (np. wspólna uwaga u dzieci, efekt „kameleona”); wspólne poznanie (np. neurony lustrzane); *wspólne nastawienie komunikacyjne wobec drugiej osoby* (np. prozodia – nauka o budowie wiersza, mowa matczyna).
- Te odkrycia pomagają potwierdzić ważność powiązania drugoosobowego od bardzo młodego wieku.

Pierwszy z dziesięciu obrazów nowego kursu przygotowującego do bierzmowania, przedstawiający wizualnie opowieść opartą na obietnicy błogosławieństw.

Moja propozycja wyjaśnienia Owoców Ducha Świętego, inspirowana *Rajem* Dantego

„Rzeczywistego obraz gwiazdozbioru
I podwójnego tańca, co z zapałem
Wokoło punktu ruszał się, gdzie stałem.
Com kiedy widział, wszystko przy tym blednie,
Przewyższa nasze widzenia uprzednie,”

Dante Alighieri, The Divine Comedy, Paradiso, Canto XIII, 705

W *Raju* Dantego wszystkie dusze komunikują swój stan za pomocą czynności symbolicznych. W powyższej scenie „gwiazdy” tzn. dusze w raju ukazują swój stan przez raczej zaskakujący obraz wspólnego tańca. Innymi słowy, Dane przedstawia za pomocą wspólnej czynności tańca duszę Tomasza wyrażającego swoje zjednoczenie z Bogiem i innymi świętymi, co stanowi jego pełen rozkwit.

Harmonijne wspólne działania: rezonans

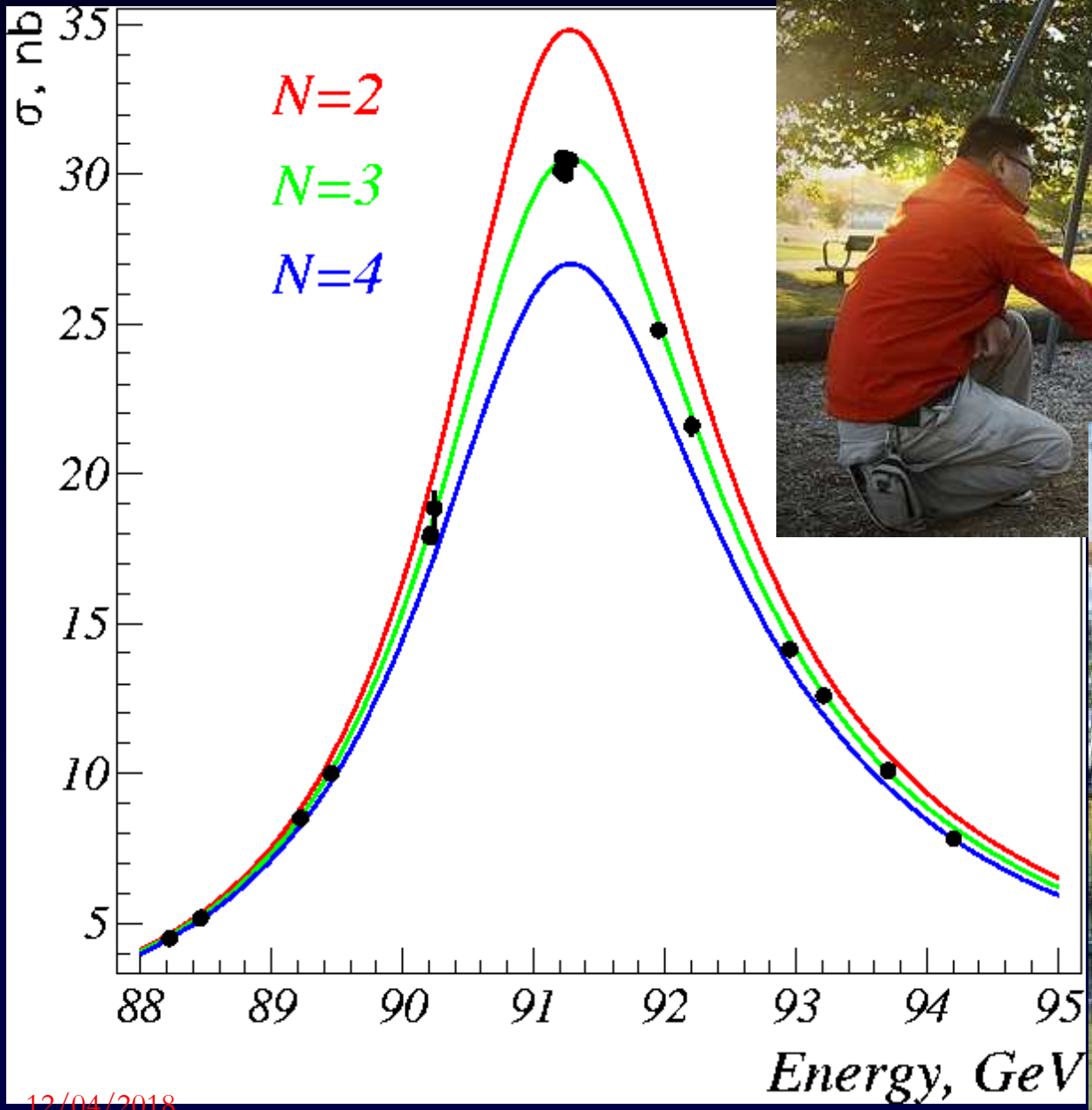

ŁASKAWOŚĆ („ŚWIĘTY OGIEŃ”)

Owoc Ducha Świętego
który powoduje, że osoba „topnieje” by zaspokoić potrzeby innych

Błogosławieństwo

„Błogosławieni, którzy łakną i pragną sprawiedliwości”

Wlana Sprawiedliwość + Dar Pobożności

Traktowanie innych osób jako potencjalnych lub właściwych Dzieci Boga

Sprawiedliwość (w naturalnym, arystotelesowskim znaczeniu)

Cnota oddawania każdemu tego, co mu się należy.

„Jak wosk się staje moje serce, we wnętrzu moim topnieje”
Psalm 22

Dary i cnoty uzdalniają nas do harmonii z Bogiem jako „ja” i „ty”

- Akwinata rozróżnia życie naturalne i nadprzyrodzone, ale pokazuje nam także, co życie nadprzyrodzone oznacza. W nowoczesnej terminologii, jest to życie w powiązaniu drugoosobowym z Bogiem, jako „ja” i „ty”, a mające swoje spełnienie w przyjaźni.

Korzyści z rozumienia cnót dzieci Bożych w pojęciach drugoosobowych

UNIVERSITY OF OXFORD

12/04/2018

Oddalenie pokusy pelagiańskiej

„… Nigdy jeden partner nie determinuje innego do czegoś. Muzyk nie powoduje, że ktoś inny gra następną nutę. W ten sam sposób ani matka, ani dziecko nie determinuje drugiego do powitania lub czekania. Oni są wzajemnie zaangażowani w aktywność …”

Tronick, Als, and Adamson, “The Structure of Face-to-Face Communicative Interactions,” 369.

Połączenie etyki cnót z życiem duchowym

- Modlitwa
- Użycie narracji
- Sztuka religijna (szcz. twarz)
- Spowiedź i Eucharystia
- Liturgia

Współistnienie z drugoosobowymi kulturowymi wyrażeniami np. twarze i ręce w sztuce

14C Islamic Spain

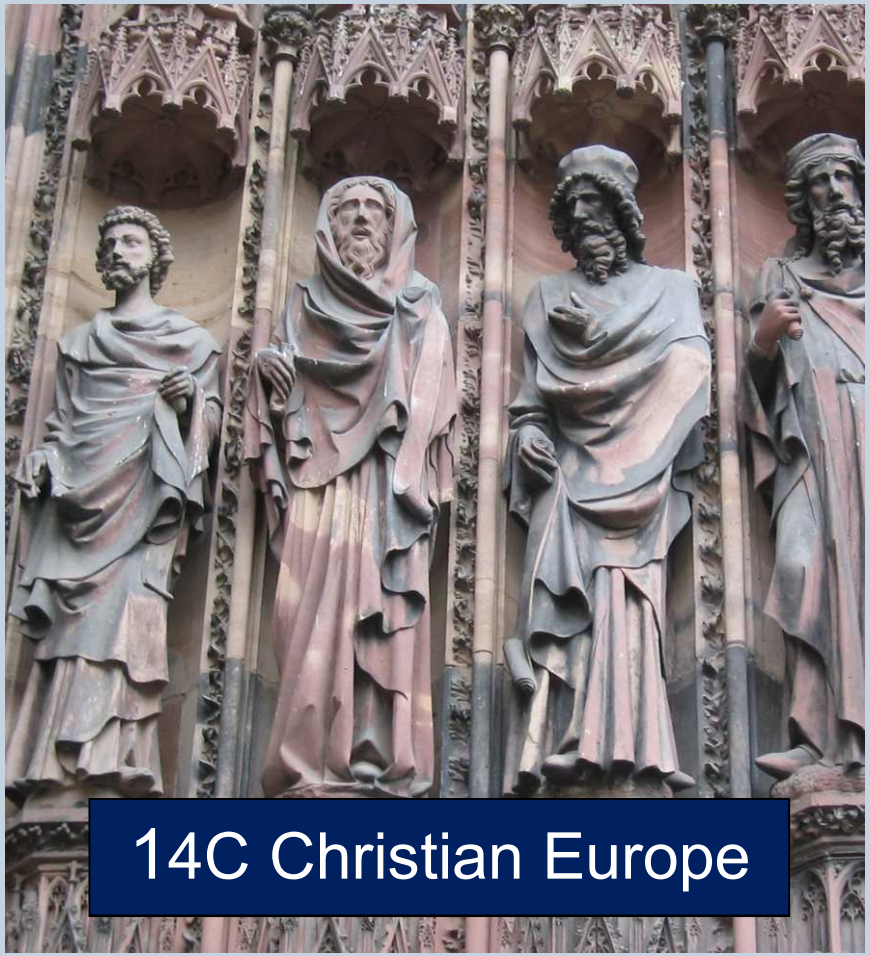

14C Christian Europe

Połączenie Tomaszowej etyki cnót z XX w. katolickim personalizmem (np. św. Jan Paweł II)

UNIVERSITY OF OXFORD

12/04/2018

Pozostaje wiele do napisania

- Since Pinsent. *The Second-Person Perspective in Aquinas´s Ethics: Virtues and Gifts*. Routledge, 2012,
- “Avarice and Liberality.” In *Virtues and their Vices*, edited by Kevin Timpe and Craig A. Boyd, Oxford University Press, 2014
- “Special Divine Insight: Escaping the Snow Queen’s Palace,” *European Journal for Philosophy of Religion*, Dec 2015.
- Pozostaje jeszcze wiele do napisania.

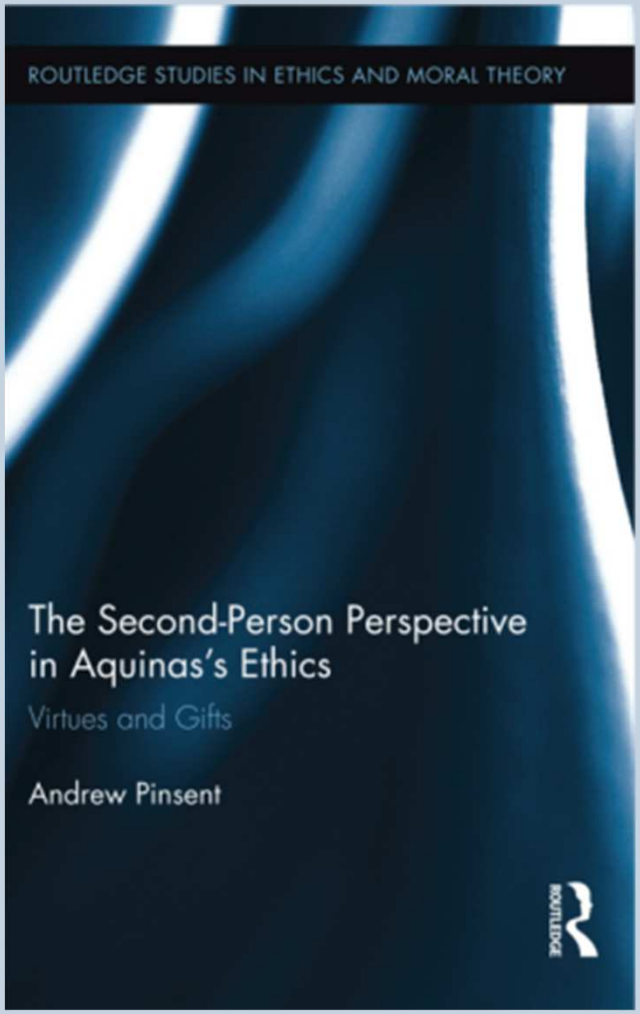

Psychologia Eksperymentalna:
Kontynuacja pracy nad interakcją drugoosobową, autyzmem, syndromem Williamsa, wspólną uwagą

Poznanie Społeczne u Zwierząt:
Empatia (poza „genem samolubnym”)

Teologia:
Zastosowanie interpretacji drugoosobowej do innych kwestii np. natury i łaski, cierpienia, determinizmu i wolnej woli

Neuronauka:
System neuronów lustrzanych; inne możliwe „inaczej ukierunkowane korelacje w neuronauce

Filozofia:
Perspektywa drugiej osoby (por. Darwall); filozofia języka; język filozofii

Dziękuję Wam: co Wy o tym sądzicie?